

досвід поведінки, взаємодії, взаємовідносин». Досягнення таких цілей уможливується активною залученістю учня до навчання, його «зануренням» у відповідні навчальні ситуації на уроці й поза ним. Адже лише в діяльності формується громадянська активність учня, ухвалюються рішення на основі свідомого вибору, виявляється громадянська позиція та відповідальність. Це, своєю чергою, слугує передумовою саморозвитку й самореалізації особистості, вибудовування нею власної життєвої стратегії.

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ УМІННЯ ПРАЦЮВАТИ З ПИСЕМНИМИ ІСТОРИЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ

Власов В. С., канд. пед. наук

Сучасна методика визначає вміння працювати з історичним документом як фундаментальне вміння учня, що має формуватися впродовж навчання засобами кількох шкільних курсів. Оптимальний спосіб організації роботи з формування цього вміння — **методика покрокового аналізу історичного документа**. На перших етапах робота з документом має відбуватися за безпосередньої участі вчителя (евристична бесіда та інші прийоми) з поступовим ускладненням аж до самостійного аналізу учнями джерела та інтерпретації історичних фактів.

Робота з історичним джерелом за умов сучасної школи можлива лише в поєднанні з підручником. Викладання, побудоване тільки на джерелах, вимагатиме неймовірних зусиль педагога, невиправданого збільшення кількості навчального часу, тож неодмінно призведе до перевантаження учнів. Результат такого навчання видається сумнівним. Підручник, створений лише на історичних джерелах й позбавлений глибокого контексту подій, неодмінно призведе до еkleктичного розуміння минулого людства.

Орієнтовні вміння учнів у роботі з писемними історичними джерелами (історико-аналітичні вміння). Учень повинен вміти:

Ознайомлення з джерелом (1 етап). 1. Визначити різновид джерела (чи це уривок з літопису або щоденника подорожнього, чи законодавчий акт тощо). 2. Встановлювати час і місце створення документа в контексті історичної епохи. 3. З'ясувати авторство документа, визначити належність його творців до певної соціальної групи. 4. Встановлювати призначення та обставини створення документа на тлі історичної доби.

Пошук інформації та аналіз змісту документа (2 етап). 5. Встановлювати основні події, явища (історичні постаті), про які йдеться в джерелі. 6. З'ясувати ставлення автора документа до описаного ним, визначити вияви упередженості або доводити достовірність інформації. 7. Виокремлювати історичні деталі з тексту документа (факти, події, явища, характеристики істо-

ричних діячів тощо). 8. З'ясувати, підтверджує чи заперечує джерело раніше отриману інформацію (чи збігаються відомості джерела з інформацією підручника чи інших джерел.). 9. Застосовувати та пояснювати поняття та терміни, вживані в джерелі. 10. Встановлювати за документом причиново-наслідкові зв'язки перебігу подій, явищ тощо.

Узагальнення та оцінка документа (3 етап). 11. Висловлювати власне судження про документ та його автора, про події, явища, постаті, описані в джерелі. 12. Визначати роль в історичному процесі подій, явищ, історичних осіб, зображених у джерелі.

Запропоновані вміння в роботі з історичним джерелом можуть видозмінюватися (корегуватися) відповідно до різновиду писемного джерела (зрозуміло, що перелік умінь у роботі з актовим джерелом був би дещо інший), рівня пізнавальних можливостей учнів конкретного класу.

НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В ЛІЦЕЇ: СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ

Кришмарел В. Ю., канд. філос. наук

В умовах реформування освіти в цілому та переходу до Нової української школи зокрема все більшої актуальності набуває формування наскрізних компетентностей, пов'язаних із мисленням, самоідентифікацією, активною громадянською позицією тощо. Зважаючи на посилення уваги до критичного мислення, вважаємо, що його потенціал можна і варто розглядати саме з позицій наскрізності навчання філософії. Для України впровадження елементів такого навчання відповідає реформуванню освіти з кількох позицій:

1) компетентнісного підходу (співвідносячись із такими компетентностями згідно Закону України «Про освіту»: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; інформаційно-комунікаційна; громадянські та соціальні, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробутом та здоровим способом життя; культурна компетентності);

2) НУШ (зокрема, передбачено, що випускник має бути цілісною особистістю, усебічно розвинутою, здатною до критичного мислення, здатною ухвалювати відповідальні рішення, поважати гідність і права людини);

3) навчання громадянській освіті (як наскрізна компетентність, формування якої можливе лише через актуалізацію мислення, а отже — через наскрізне навчання аспектам філософії).

Навчання філософії розуміємо як становлення навичок, пов'язаних із вдумливим мисленням, умінням аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію,